

УДК 327(73+477)

Україна – США: дилеми стратегічного партнерства

Стаття присвячена комплексу двосторонніх відносин України – США. Автор розмірковує над питаннями про причини ситуативного ставлення США до України у недалекому минулому, про складові стратегічного партнерства сьогодні, про підтримку з боку США нашої держави у протистоянні (війні) з Росією.

Ключові слова: США, двосторонні відносини Україна – США, ситуативне ставлення, витоки стратегічного партнерства, протистояння з Росією.

Визначальним фактором для збереження суверенітету України, стабільного світового і регіонального положення та поступального розвитку є співпраця із Сполученими Штатами Америки. США захищають Україну в її протистоянні російському агресору не тільки через міжнародно-правові механізми, а також через введення односторонніх економічних санкцій. 12 вересня 2014 р. США до списку санкціонованих долари Сбербанк Росії, Транснефть, Сургутнефтегаз, Газпром нефть, Лукойл, Газпром, а також п'ять оборонних й високотехнологічних державних корпорацій, зокрема Ростехнології [1].

Наведемо коротку інформацію про рівень двостороннього співробітництва: визнання України – 25 грудня 1991 р. Встановлення дипломатичних відносин – 03 січня 1992 р. Дипломатичні установи: Посольство України в США, Генеральні Консульства України в Нью-Йорку, Сан-Франциско та Чикаго, Посольство США в Україні. **Кількість чинних документів – 137.**

Фактично з встановленням дипломатичних відносин зв'язки між державами розвивалися доволі активно, хоча й суперечливо. Започаткуванню українсько-американських відносин сприяв офіційний візит Президента України в США у травні 1992 р., яким розпочато творення договірно-правової основи співробітництва.

Незважаючи на досить інтенсивні двосторонні контакти протягом 1992 року, Сполучені Штати виявили недостатнє розуміння та усвідомлення нових політичних реалій, що виникли в Європі з розпадом Радянського Союзу. **Для американської адміністрації була властива інерція сприйняття відносин з Україною крізь призму відносин з Росією.** Паралельно проросійські кола у Вашингтоні сприймали Україну, її ядерність як потенційну загрозу лідерству і безпеці власне самій Росії, у чому переконували США, вважаючи українську державність явищем тимчасовим і перехідним.

США відверто блокували політичні та економічні контакти з Україною до ратифікації нею Договору про СНО-1, Лісабонського протоколу та приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Певні зміни щодо сприйняття України внесли не американські політики, а законодавці — конгресмени Палати представників Конгресу США, візит яких в Україну відбувся у квітні 1993 р. На їхнє переконання, Україну слід було розглядати як окрему суверенну державу, прагнення якої до незалежності має бути підтримане з боку США. Одним із перших прихильників перегляду американської концепції щодо України став спеціальний радник держсекретаря США зі зв'язків з новими незалежними державами С.Телботт. Політик вважав, що у відносинах з Україною потрібно перенести центр ваги з проблем ядерного роззброєння на широке коло питань співробітництва і розвиток відносин США—Україна незалежно від відносин з Росією.

Під час перебування в Києві (1993 р.) державний секретар США У.Крістофер запропонував Україні долучитися до програми НАТО –Партнерство заради миру, яка розглядалася тактичним засобом для поступового відриву країн Центральної і Східної Європи пострадянського блоку з російської сфери впливу через механізм забезпечення їхньої безпеки.

Подоланням кризового стану відносин Україна – Захід розглядаються домовленості в Москві 14 січня 1994 р. президентів США, Росії та України з питань ядерного роззброєння, що завершилися підписанням **Тристоронньої заяви**. Після ратифікації Верховною Радою України ДНЯЗ розпочалася активна співпраця нашої країни з Заходом – МВФ, Міжнародною фінансовою корпорацією, ЄБРР, ЄС тощо. Позитивним наслідком глобальних рішень України щодо ядерної зброї стала розбудова українсько-американських відносин.

Важливим політичним результатом візиту Президента України до США (19–23 листопада 1994 р.) стало підписання **Хартії українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва**, а також укладання низки інших (14) документів. До політичних успіхів дипломатії зараховано **створення українсько-американської міждержавної комісії на чолі** з Президентом України Л. Кучмою та Віце-президентом США А. Гором у вересні 1996 р. Комісія затвердила себе як практичний механізм реалізації засад стратегічного партнерства та постійного діалогу з широкого кола двосторонніх і багатосторонніх питань, що становлять взаємний інтерес.

Таким чином в українсько-американських відносинах спостерігалися як етапи зближення (коли мова йшла про можливе стратегічне партнерство), так і періоди дистанціювання (коли у Вашингтоні обговорювалася можливість застосування санкцій проти України). Хоча Вашингтон надавав політичну підтримку рухові за незалежність і демократію в Україні, однак провідним партнером США у цьому регіоні залишалася Росія. Саме ця обставина визначала політику щодо інших країн пострадянського простору. Звісно, США та інші Захід вбачили загрозу можливої дестабілізації ситуації в регіоні після розпаду СРСР. Цю позицію чітко означив Президент США Дж. Буш ще на початку серпня 1991 р. під час візиту до Києва, коли **заявив, що США підтримуватимуть свободу в Україні, але не незалежність від СРСР**. Сепаратистські тенденції в тодішній УРСР Президент США назвав „самогубним націоналізмом”. Усього через три тижні після цього Україна заявила про свою незалежність.

Найважливіші напрями співробітництва обох держав на початку тисячоліття сконцентрувалися на стабілізації ситуації в Іраку, проведенні прозорих парламентських виборів (2006 р.), підтримці з боку США вступу України до НАТО і СОТ, питань розширення демократичних перетворень в Україні тощо. В економічній сфері підписано **Протокол про доступ на ринки товарів і послуг, Україні надано статус країни з ринковою економікою, Конгресом США скасовано поправку „Джексона – Веніка”** тощо.

Одним з пріоритетів США у співпраці з Україною є підтримка енергетичної незалежності України зрозуміло із врахуванням американських інтересів. Американські компанії ExxonMobil і Chevron зацікавлені українським енергоринком і за ствердженням Посла США в Україні, мають принести новітні технології, ноу-хау й американські гроші в український енергетичний сектор.

Україна і США домовилися про постачання ядерного палива для атомних електростанцій американської компанії Westinghouse, яке в Україні успішно пройшло експертизу. Відтепер „Росатом” втратив монополію на українському ринку ядерного палива, однак поки що, на відміну від російського „Газпрому”, залишається постачальником. У подальшому питаннями доставки та завантаження цього палива займатиметься експлуатуюча організація всіх діючих АЕС — компанія НАЕК „Енергоатом”. Чинний контракт між „Енергоатомом” та шведським підрозділом Westinghouse Electric Sweden AB на постачання ядерного палива для українських АЕС від 11 квітня 2014 р. сторони домовилися продовжити ще на 5 років — до 2020-го р. Проте співпраця з Westinghouse допускає подальше

використання російського палива, адже згідно з вищезгаданим контрактом американські паливні збірки будуть завантажені лише на два енергоблоки Південно-Української АЕС та на один блок Запорізької АЕС. Решта 12 реакторів ще працюватимуть на російському паливі.

Особливою подією в українсько-американських відносинах стали домовленості, закріплені в **Хартії України – США про стратегічне партнерство від 20 грудня 2008 р.** Визнаючи важливість ефективно функціонуючого енергетичного сектору, сторони планують тісно співпрацювати над відбудовою і модернізацією потужностей української газотранспортної інфраструктури, диверсифікацією та забезпеченням українських джерел ядерного палива, що зменшить залежність України від інших іноземних постачальників. Американська сторона зацікавилася питаннями видобутку сланцевого газу на території України.

На розвиток **Дорожньої карти пріоритетів українсько-американського співробітництва** Україна та США започаткували двосторонню групу з питань енергетики. У відповідності до Декларації Саміту США–ЄС від 10 червня 2008 р. країни поглиблюють тристоронній діалог з ЄС щодо посиленої енергетичної безпеки. Питання, що обговорювалися під час офіційного візиту в США Президента України у квітні 2010 р., стосувалися співробітництва в галузі атомної енергетики, з питань ядерної безпеки, у сфері торгівлі й інвестицій, спільних дій з метою подолання наслідків економічної кризи. Одним із важливих напрямів співпраці є створення міждержавного органу високого рівня, який за пропозицією України визначено комісією з питань стратегічного партнерства.

Активний діалог України – США підтверджується низкою контактів у наступні роки, серед яких згадаємо візит в Україну 04 листопада 2013 р. помічника Держсекретаря США з питань Європи та Євразії В. Нуланд; 05 грудня 2013 р. – візит в Україну В. Нуланд для участі в Міністерському засіданні ОБСЄ в Києві. 01 лютого 2014 р. – зустрічі у рамках Мюнхенської конференції з питань безпеки тощо.

Працюють двосторонні структури високого рівня. Головним українсько-американським міждержавним органом, діяльність якого спрямована на реалізацію положень Хартії стратегічного партнерства, є двостороння **Комісія стратегічного партнерства (КСП)**, у якій співголовують Міністр закордонних справ України і Державний секретар США. КСП координує діяльність шести міжгалузевих механізмів, до компетенції яких віднесено питання політичного діалогу і верховенства права, нерозповсюдження та експортного контролю, енергетичної і ядерної безпеки, науки і технологій, торгівлі й інвестицій, а також оборони. Діалог у торговельно-економічній сфері інституційно організований у формі двосторонньої **Ради з питань торгівлі і інвестицій**.

Торговельно-економічне співробітництво. У 2013 р. загальний товарообіг між Україною та США склав 2752,8 млн. дол. Дефіцит балансу двосторонньої торгівлі становив 814,8 млн. дол. При цьому відбулось падіння експорту українських товарів до США на 20,8%, що на кінець листопада 2013 р. становило 969 млн. дол. Водночас, імпорт американської продукції в Україну зріс на 3,5% (або на 60,7 млн. дол.) та склав 1783,8 млн. дол. Питому вагу українського експорту складають такі товарні групи: № 28 (продукти неорганічної хімії), № 72 (чавун та сталь), № 73 (вироби з чавуну та сталі) та № 27 (енергетичні матеріали). За обсягом прямих інвестицій, залучених в економіку України, США посідають дванадцяте місце. Станом на 01.10.2013 р. в економіку України залучено 985,8 млн. дол. американських інвестицій, що складало 1,7% усіх ПІІ.

Президент США Б.Обама, інші політичні діячі активно підтримали Україну в її боротьбі за державний суверенітет, незалежність і територіальну цілісність. **Саме США розпочали кампанію введення політичних та економічних санкцій щодо Росії, яка веде неоголошену війну проти суверенної держави України (2014 р.).** Саме США розпочали діалог з російським керівництвом з метою мирного розв'язання проблеми і виходу з кризи. Державний секретар США запевнив українську сторону, що президент Росії розуміє можливі наслідки таких дій. Це буде, на думку американської сторони, не лише порушенням усіх міжнародних законів, а й надзвичайно небезпечними діями, які призведуть до міжнародної

ізоляції та посиленних санкцій. Німеччина, Франція й інші країни в Європі, без сумніву, відреагують на це. Державний секретар заявив також, що Вашингтон і Київ є партнерами та стратегічними союзниками [2].

Американські санкції проти Росії поширилися на Національне управління США з аеронавтики і дослідження космічного простору (NASA) [3], хоча ця заборона не стосується експлуатації Міжнародної космічної станції (МКС). Американське аерокосмічне агентство НАСА оголосило, що припиняє співпрацю з Росією на знак протесту проти політики РФ щодо Криму. США також припинили видачу ліцензій на експорт та реекспорт військової продукції до Росії (у 2013 р. США експортували до Росії вибухові речовини і лазерні прилади загальною вартістю 1,5 млрд дол.) [4]. Президент США Обама закликав світ захистити Україну [5].

Отже, партнерство України із Сполученими Штатами Америки українська сторона розцінює як стратегічне і упевнюється в тому, що подібну позицію обіймають і Сполучені Штати.

Література

1. США применили новые санкции против России. 17:51 12.09.2014. – Режим доступу: http://www.business.ua/articles/companies/SShA_primenili_novye_sankcii_protiv_Rossii-74809/.
2. Керрі упевнений, що Росія не вторгнеться в Україну. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/945254-kerri-ne-virit-scho-rosiya-vtorgnetsya-v-ukrajinu.html>.
3. Див.: Режим доступу: http://nr2.com.ua/News/economy_and_business/SSHA-oficialno-vveli-novye-sankcii-protiv-Rossii-79906.html/
4. Американське космічне агентство NASA припинило співпрацю з Росією. – Режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/198943.html/>
5. Див.: <http://gordonua.com/news/worldnews/Obama-prizval-mir-zashchitit-Ukrainu-i-poborot-Islamskoe-gosudarstvo-42917.html/>

Summary

CHEKALENKO Lyudmyla D. UKRAINE-USA: DILEMMA OF STRATEGIC PARTNERSHIP. The article is devoted to the complex US-Ukraine bilateral relations. The author reflects on the causes questions about situational US attitude to Ukraine in the recent past, about the origins of the strategic partnership, the US support of our country in the confrontation with Russia.

Key words: USA, US-Ukraine bilateral relations, situational attitude, origins of the strategic partnership, the confrontation with Russia